

EKELÖFS

nya diktsamling

SEX AR har förflutit sedan Gunnar Ekelöf utgav sin diktsamling "Non serviam", en av de verkligt betydelsefulla handlingarna i svensk 1900-talslyrik. Hos alla genuina och egenartade poeter skall man upptäcka ett fåtal grundläggande motiv som varierar genom hela deras diktning. Också hos Ekelöf förhåller det sig naturligtvis så. Spekulationerna över verklighetsproblemet bildar det tematiska materialet i den rikt sammansatta fuga som hans lyriska alstring kan liknas vid. Hans nya diktsamling, som har titeln *Om hösten* (Bonniers; 9:50), demonstrerar på ett mycket åskådligt sätt den fundamentala problematik som, först uttryckt i "Sent på jorden", debutboken av 1932, intensivt sysselsatt honom genom åren. Upplevelsen av tillvarons inneböende mystik, förhållandet mellan "verklighet" och "dröm", det romantiska, det "schizoida" temperamentets försök att slå broar till en existens som i naiv självklarhet vilar i sig själv — allt detta finner man i rik lyrisk variation också i hans senaste verk.

Gunnar Ekelöfs nya diktsamling ger också som komposition en association till brobygge: vid brofästen kan man likna de större dikter som inleder och avslutar boken, och mellan dem sträcker sig en räck "Dikter vid skilda tillfällen", enligt författarens efterskrift omfattande en period av trettioåttio år. Man igenkänner i dessa dikter motiv — och ibland också formuleringar — som tidigare trätt fram i Ekelöfs böcker. Här återges manuskripten ofta i sitt ursprungliga skick, fritt från överarbetningar.

"Om hösten" inleds med dikten "En verklighet", som i sin meditation över en närliggande verklighet och i hela sitt tonläge kan leda tankarna till ett tidigare poem av Ekelöf, den av ljus, sensualism uppfyllda dikten "Eufori". "Jag tror inte på ett liv efter detta", deklarerar poeten; de sensommarvägar han vandrar tycks honom "lika goda som någon livsfilosofi". Låt vara att allt medvetande är flyktigt, "men flyktigt är inte fåfängligt". I

en sådan dikt har man den lusa essensen hos Ekelöf i hela dess förtätning. I sin lugnt andhämtande rytm, i sin förning av drömsyn och verklighetsintryck är denna dikt ett moget och fulltonigt uttryck för hans kosmiska känsla.

Men i den balladmässiga diktsviten "En ros från Allmag" är denna vilande livskänsla upplöst i disharmonier: romantikernas splittring har sällan i mer gripande direkta ordalag gestaltats än i denna cykliska dikt, vars nerv är grubblat över den undvikandes och ensammes livssituation. Gunnar Ekelöf varierar här ett evigt romantiskt tema, det som i den stagnelianska utformningen betecknades med motsatsparen "makten att begära" och "tvånget att försaka". Diktarens psykologiska dilemma är att vara "Kvald mellan ensamheter: den från havet / som är en inre ensamhet och den bland människor / som är en yttre — sliten mellan hästar!" Han känner "livets migrän / och våra själars halvsynthet". "Inte feghet / men egen kluvenhet" tvingar honom till att "se och älska, inte röra och älska":

... blev för mig att ana: redan veta
och hetsas av mitt vetande
att ana vidare och vidare
i flyende rytm
O aningar —
i luften hängande trädgårdar
O eviga danserska
du som förkroppsligar
minnets erogena zoner
och minnets framtidsdröm:
Jagutlösning, jaguttömning
att bli en annans
för alltid en annan.

De till anläggningen mindre dikter som bildar mittpartiet i Ekelöfs nya diktsamling omspannar ett rikt register och ger ett starkt intryck av hans versatilitet — också om några få av dem är mer obetydliga. Han kan excellera i "Abstrakta variationer" över tids- och rumsmedvetandet, likaväl som i folkvisartade motiv, sprungna ur hans känsla för skyggt, oskyldigt och elementärt liv ("Hemmadotter"). I raffinerat stilerad stil kan han röra sig i miljöer präglade av fransk kultur, så i "Strand" med dess doft av "Luxe, calme et volupté", nostalgiskt besungna av

Baudelaire:

— — — Varför skulle jag vända
mig bort från en rikedom
som kanske tillhör en annan tid!
Ännu när dagen slocknar
lyser det svagt under husens halv-
slutna ögonlock —
man tycker sig ana
omätliga rikedomar av nakna krop-
par, av dyrbara tyger
som döljer dem likt de persiska
miniatyrernas påfåglar
döljer själar — och döljer tårar!

Han kan ge sin fantasi bilder ett slags hellenistisk inramning (t. ex. i "Actaeon" och "Diana", båda av en ton och en lyster som väcker minnet av Theokritos idyller), eller han söker sig till indiska sägner och myter ("Råga Mälkos"). Ingenting av detta gör ändå intryck av uppvisning eller ekvilibristik: motiven har uppsugits av själens porer, sjunkit till medvetandets botten, införlivats med diktarens väsen. Så kan han sjunga inifrån sig själv. Det djupaste intrycket gör kanske ändå inte dikter som de tyss nämnda, hur helgjutna, hur estetiskt värdefulla de än verkar. Med än mer direkta och på ett egendomligt sätt gripande uttryck talar poeten i några kärleksdikter och elegier, t. ex. i den melodiösa rondel vars strofbegynnelse är "Vad är man och vad är kvinna" eller det poem som handlar om livet's förspillda ögonblick och försuttna möjligheter, "väckta ur minnets skendöd / till minnets skenliv", och vars början lyder:

Vad livet och stunden gav
kän ingen ta ifrån oss.
Så levde och tänkte de gamle.
Sant. Och oss kan ingen befria från
vad livet och stunden kunde ha gett.
Som insprängda halvädeltstenar
i en levnadsstämnings strata super
strata
dessa bergglittrande ögonblick
som livet ger oss på avstånd
och alltså aldrig gav, dessa halv-
ögonblick:
Ett flyktigt sammanträffande
i gathörnet, i tågkorridoren,
ett ansikte, ofrivilligt bytt ögon-
kast,
också landskap, en vandring, en natt
som aldrig blev avslutad eller
aldrig påbörjad, någonting löftes-
rikt
men evigt ofullgånget. — — —

Till sådana bekännelsedikter ansluter sig nära de lyriska dokumenten om personliga kriser och de dikter som skrivits inför samtidens mörka horisont, där röken från gaskamrarna ännu inte förflyktigats. Jag kan här dröja bara inför ett par av dessa dikter. Lågmålt men med borrhande intensitet berättar de diktfragment som bär rubriken "Nedtecknat 1932" om en stor

förtvivlan, om världens och jagets sjukdom och samtidigt om en människas sega kamp för att bevara sin integritet, sin grundval:

— — — Som när någon känner
ett nervstyg genom kroppen
så känner jag mig för ofta
för att kunna leva
Jag kan inte förlora försaka för-
neka mig själv
Jag vågar inte förlora försaka för-
neka mitt andra jag
min grundval och mitt slut

Samma karaktär av intim be-
kännelse har "Marsch" med
dess djupa äckel inför tidshän-
delsernas monstruösa skådespel:

— — — Bröderna har längesen
farit vilse i gaskammaren.
Nu släpar Mowitz sin sista sjukdom
genom slavlägren
och jag går omkring med våra san-
ningars sönderslagna ansikte
i friheten i jämlikheten utanför.

En gång skrek jag för mig själv:
Jag vill inte dö!
Jag vill inte dö! Och jag kan inte
leva! Men det var längesen.
Nu har jag hunnit fatt mitt ord
och kan slå det tillbaka:
Jag vill dö. Alltså kan jag leva.
Utänför.

Tonen mörknar ytterligare i de två dikter som utgör samlingens final, "Röster under jorden" och "En dröm". Det är kristallisationer av djävulsdrömmar, dikter om förstening, mörker och död, den första i vissa formuleringar identisk med krisfragmenten från 1932. Fyllda av spöklit virvlande minnesbilder, övergjutna av ett askgrått ljus, illustrerar dessa dikter en skakande upplevelse av människosjälens utsatthet, ångest och förtvivlan. All lättköpt optimism är Gunnar Ekelöf främmande, att inte säga vedervärdig. Själv har han i ett sammanhang deklarerat sin ståndpunkt så: "En optimism som inte innerst bygger på djup skepsis och som inte till normerande bedömningsgrund tar människans villkor när de är som sämst, ja, hemskast, den anser jag ihålig." Denna stränga syn på dikten och på diktarens uppgift karaktäriserar i varje detalj också Gunnar Ekelöfs nya diktsamling, som helt visst inte kommer att räknas som den minst intressanta i hans lyriska oeuvre. Hans välkända egenskaper som artist kommer här ofta på ett lysande sätt till uttryck. Allvaret och intensiteten ger också denna bok av hans hand dess prägel av angelägenhet och nödvändighet. Än en gång har Gunnar Ekelöf bevisat att hans lyrik tillhör det dyrbara och unika i svensk nutidsdiktning.

JOHANNES EDFELT